

Собівартість 1 примірника	11.84	2.80	8.10	2.80	5.30	2.80	3.90	2.80
10% авторських примірників зробиють вартість 1 книги наступною	13.15		9.00		5.90		4.35	

На наш погляд, маючи ринкову вартість на рівні 9 – 10 гривень, досить привабливими є тиражі на рівні 1000 примірників, особливо – наступні, повторні, що мають дуже низьку собівартість.

Наявність певних свободних коштів дозволить фінансувати власні проекти – підготовку та видання хрестоматій, збірників нормативних актів, зошитів для курсантів тощо.

Інші чинники та можливості клубу – розвиток зв'язків з бібліотеками, власна торговельна мережа (в тому числі і букіністична), розвиток таких напрямків, як прокат виданої літератури тощо, які можна розвивати в діяльності «Книжкового клубу» Університетська книга. За таких умов з університетського забезпечення можна зняти всі проблеми друкарні – вона буде власно заробляти гроші на свій розвиток.

На наш погляд, для МВС в цілому буде привабливим і те, що за правильним вирішенням цього питання і дійових організаційних заходів в майбутньому можливо скорочення редакційно-видавничих відділів в навчальних закладах на 50-70%, паралельно утворюючи робочі місця у виконавчих органах клубу, в його госпрозрахункових господарчих структурах – видавництві, друкарні, торговельній мережі, пунктах прокату тощо.

Надійшла до редколегії 20.02.02

К.Я. Петрова, Т.Ф. Ларіна

РОЛЬ МАЛОГО БІЗНЕСУ В ФОРМУВАННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ РИНКОВОГО ТИПУ

Розширення обсягів малого бізнесу (МБ) розглядається нами як найбільш пріоритетна сфера державної економічної політики розвитку підприємництва в умовах ринкової трансформації. Це пов'язано з його високим потенціалом у вирішенні проблем регулювання специфічних зовнішніх ефектів, властивих країнам із перехідною економікою. До числа останніх відносяться високий рівень монополізації, а також регіональні та структурні диспропорції.

Світовий досвід функціонування МБ говорить:

по-перше, розвиток МБ в високомонополізованих галузях сприяє формуванню конкурентного середовища шляхом лібералізації ринків;

по-друге, – малі підприємства володіють такою рисою, як готовність до сприйняття технологічних інновацій при невисокому рівні експлуатаційних витрат, а отже, і незначних капіталовкладеннях. Це важливо особливо в умовах нестачі інвестиційних коштів, що стримує розвиток крупного бізнесу. Таким чином, збільшення кількості малих підприємств – одна з умов перетворення структури перехідної економіки на високотехнологічну з превалюванням сфери, що виробляє кінцевий продукт;

по-третє, – розширення обсягів МБ сприяє продуктивній зайнятості на всій території країни, зменшуючи диференціацію різних регіонів за рівнем життя населення.

Розвиток МБ в умовах перехідної економіки має також ряд позитивних екстерналій:

– МБ на наглядних прикладах переконує у перевагах приватного підприємництва;

– МБ створює відносно стійке і гнучке середовище, яке дозволяє переживати кризові періоди, що імманентні періоду ринкової трансформації.

В Україні на кінець 2000 р. було зареєстровано більше 100 тис. малих підприємств, а серед діючих нараховується близько 30-40 тис. Стан розвитку малого підприємництва в Україні можна оцінити як незадовільний, про це свідчить порівняльна характеристика кількості малих та середніх підприємств (на 1000 чоловік населення) в країнах світу (рис. 1).

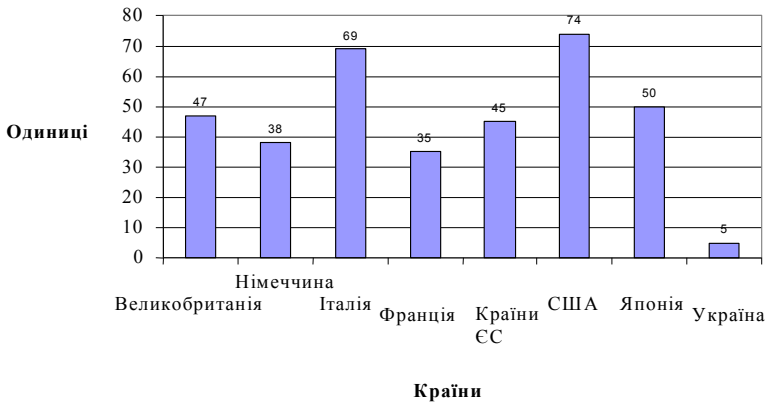

Рис. 1. Стан розвитку малого та середнього підприємництва в країнах світу (кількість на 1000 чоловік населення) [1, с.25]

Наведені дані дозволяють констатувати значне відставання розвитку малого та середнього підприємництва в Україні від показників розвинених ринкових країн (в 7–15 разів). Найбільший розрив обсягів зазначеного сек-

тору спостерігається між Україною і Сполученими Штатами Америки – 15 разів.

Відповідно, частка МБ у загальній чисельності зайнятих в українській промисловості значно менше параметрів, характерних для країн із ринковою економікою. Так, у Японії вона складає 56,0%, у США – 27,6%, у Франції – 44,8, у Німеччині – 49,7%, у Великобританії – 26,0%, а в Україні тільки 3,0 % [2, с.29]. Внесок малого бізнесу України в створення валового внутрішнього продукту складає 10-15%, у порівнянні з 50-70% у розвинутих країнах світу [3, с.49]. Ці дані дозволяють стверджувати, що мале підприємство в нашій країні розвивається недостатньо енергійно для забезпечення динамічного нарощування власного економічного потенціалу.

Причини існування таких значних різниць у структурних характеристиках між країнами з ринковою економікою й Україною обумовлені, по-перше, тоталітарним державним минулим колишніх соціалістичних країн, а по-друге, – відсутністю державної політики підтримки МБ.

На наш погляд, державна допомога розвитку підприємництва в цілому і МБ зокрема в період ринкової трансформації повинна здійснюватися в декількох напрямках одночасно (див. рис. 2).

Варто істотно знизити адміністративні бар'єри доступу суб'єктів підприємництва на ринок: максимально скоротити число бюрократичних процедур по створенню підприємства і його реєстрації, формалізувати і гранично спростити процедури прийняття рішень про надання ліцензій на ведення відповідних видів діяльності.

Реєстрація юридичних осіб, за оцінками самих підприємців, не виступає неподоланим бар'єром для виходу на ринок. Однак вже на цій стадії спостерігаються непродуктивні втрати підприємців, які складають суттєву суму в масштабах країни.

Як приклад непродуктивних витрат часу, розглянемо їх фактичний розмір на процедуру узгодження документації для виділення земельної ділянки під будівництво підприємства. Ця процедура включає звернення в такі інстанції, як Місдержадміністрація, Голоvmиськархітектура, Управління економіки, Миськсанепідемстанція, Держуправління екобезпеки, Охорона пам'яток, Райдержадміністрація. Проходження всіх етапів узгодження документації по виділенню земельної ділянки під будівництво підприємства складає в середньому 510 днів.

Рис. 2. Напрямки державної підтримки підприємницької діяльності

Найбільш суттєву проблему адміністративні бар'єри становлять для суб'єктів малого підприємництва. Вони, по-перше, відчувають труднощі оплати виходу на ринок «авансом», тоді, коли їх діяльність ще не розпочалась. По-друге, – витрати, що виникають на етапі створення підприємства, можна віднести до постійних. З цієї точки зору МБ позбавлений переваги подолання адміністративних бар'єрів за рахунок економії на масштабі.

Ще однією з перешкод в діяльності суб'єктів підприємництва є функціонуюча система контролю за нею. На упорядкування цієї сфери був направлений Указ Президента «Про деякі заходи по дерегулюванню підприємницької діяльності». В ньому зазначено, що кількість перевірок діяльності підприємств скорочується до однієї на рік з боку кожного контролюючого

закладу. Однак, як свідчить практика, кількість перевірок не зменшилась. Контролюючі органи, як це буває дуже часто, знайшли підходящі для себе формулювання в законодавстві. Розглянемо цю тезу на прикладі Державної податкової адміністрації України (ДПАУ). Перевірки суб'єктів підприємницької діяльності з боку цього закладу класифікуються так: оперативні, документальні, зустрічні, тематичні та перевірки, які здійснюються за підозрою у приховуванні податків. Указ Президента, обмежуючий кількість перевірок до однієї на рік, знайшов відображення тільки в наказах ДПАУ, що регламентують документальні перевірки. Решта з видів перевірок здійснюються у міру необхідності.

Що стосується надання неподаткових пільг малим і середнім фірмам, то такий захід передбачений в Указі Президента від 15.07.2000 р. №906/2000 «Про заходи щодо забезпечення підтримки і подальшого розвитку підприємницької діяльності». Названим Указом передбачається «передача на пільгових умовах суб'єктам малого підприємництва, вільних виробничих площ державних, комунальних підприємств, устаткування й іншого майна цих підприємств» [4, с.36]. На жаль, широкого розгалуження такі дії не отримали. Державна підтримка малого бізнесу, незважаючи на прийняття відповідних рішень, не виходить за рамки декларативних заяв, не спирається на серйозну наукову базу. Реальні компетентні дії підміняються імітацією активності.

Найважливіша передумова розвитку МБ – удосконалення механізму його кредитування. Такі риси МБ, як гнучкість і мобільність, передбачають можливість швидкого збільшення фінансових ресурсів. Зробити це практично можливо тільки за рахунок кредитних коштів.

В сучасних умовах одержання кредиту є проблематичним для суб'єктів малого підприємництва. Це пояснюється не стільки високими ставками позичкового відсотку (розмір яких коливається в межах 30-42%), скільки практикою кредитування під заставу майна. Через нестачу основних фондів, які можуть виконувати функцію застави по кредитах, малі підприємства не в змозі залучати фінансові ресурси навіть при високій рентабельності. Банки не довіряють суб'єктам малого підприємництва, не приймаючи на себе ризики втрат через неповернення коштів. Звідси імператив організаційної допомоги держави в здійсненні їх фінансової підтримки. Необхідно стимулювати створення державних і приватних фінансово-кредитних союзів, що давали б кредитні кошти під рентабельні проекти або бізнес-плани. Слід також підвищити зацікавленість комерційних банків у кредитуванні малого бізнесу під гарантії фондів підтримки підприємництва, а також великих підприємств, зацікавлених у тісних коопераційних зв'язках із подібними суб'єктами господарської діяльності.

Важливе значення також має створення розгалуженої інфраструктури МБ, до складу якої входять: кредитно-банківська система, фондові біржі, страхові заклади, довідково-інформаційні, юридичні, аудиторські, консалтингові та навчальні служби, а також центри по підтримці підприємництва (бізнес-інкубатори).

Бізнес-інкубатори – відповідна форма державних послуг. У їх функціональні обов'язки входять: консультації з правових, фінансово-економічних, маркетингових і інших аспектах підприємницької діяльності; допомога в укладанні установчих і реєстраційних документів, реєстрації, виготовленні печаток, відкритті банківського рахунку і т.д. Діяльність бізнес-інкубаторів припускає, поряд із перерахованими функціями, введення ефективних форм підготовки, перепідготовки незайнятих громадян для роботи в сфері МБ.

Особливу ж актуальність проблема відсутності відповідної інфраструктури для розвитку МБ набуває для суб'єктів підприємництва, що діють на території середніх і дрібних населених пунктів. Названу закономірність можна простежити, зокрема, на прикладі розміщення малих підприємств в Харківській області (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість малих підприємств в Харківській області на 01. 01. 2001 року [5, с.7]

	Кількість малих підприємств, одиниць	Відносна вага МП серед всіх підприємств регіона, %
Харківська область	11686	76,1
В т. ч.м. Харків	9585	82,0
Харківська область без м. Харкова	2101	18,0

Як свідчать дані таблиці, малі підприємства в Харківській області розміщені нерівномірно. Так, в місті Харкові знаходиться 9585 малих підприємств, що складає 82,0% всієї їх кількості в регіоні. На райони області припадає тільки 18,0% малих підприємств.

Така диференціація районів за кількістю діючих суб'єктів МБ поглиблює різницю в соціально-економічних показниках на різних територіях. Отже, необхідно проводити державну політику сприяння розвитку інфраструктури МБ не тільки в центральних, а й в інших районах України. Тільки в цьому випадку розвиток МБ буде направлений на зменшення регіональних диспропорцій як одного з зовнішніх ефектів перехідної економіки.

У більшості країн (як розвинених ринкових, так і постсоціалістичних) простежується тенденція зниження податкового тягаря для малого підприємництва. В Україні вона проявилась шляхом введення спрощеної системи оподаткування, в тому числі єдиного податку. В результаті, значна доля дрібних тінювих підприємств перейшла в легальний сектор економіки, що відразу відобразилось на загальних показниках надходжень до бюджетів усіх рівнів. Так, в 1999 р. вони склали 115,6 млн грн., в 2000 – му – 391 млн грн., в 2001 р. – не менше 395 млн грн. [6, с.14-15]. За період

з 1998 по 2000 роки кількість малих підприємств стійко зростала – на 1 одиницю за рік у розрахунку на 1 тисячу населення [1, с.25].

Такий напрямок (а не темпи) розвитку малого підприємництва відповідає суспільним потребам, але вступає у суперечність з інтересами рентоорієнтованих представників контролюючих, зокрема податкових органів. На наш погляд, саме цією обставиною пояснюється часта зміна податкового законодавства не завжди на користь підприємців, що спостерігається в Україні. Так, наприклад, запропонований на розгляд Верховної Ради Податковий кодекс спрямований на зниження верхньої межі річного обігу, при якому допускається застосування єдиного податку, до 200 тис. грн. (діюча межа складає 500 тис. грн. для фізичних осіб і 1 млн. грн. – для юридичних), а також на повернення застосування товарно-касових апаратів і товарно-касових книг як елемента контролю за діяльністю МБ. До того ж вступив в силу закон, згідно з яким соціальні платежі не включаються до складу податків і зборів, що об'єднані єдиним податком. На сьогодні в Україні діє чотири соціальні фонди: Пенсійний, Фонд страхування від тимчасової непрацездатності, Фонд страхування від безробіття, Фонд страхування від нещасного випадку на виробництві. Одже, необхідність сплати платежів до названих фондів збільшує видатки малих підприємств. Крім грошових втрат, у суб'єктів господарювання – платників єдиного податку – виникає необхідність збільшення штату бухгалтерів, так як для кожного фонду необхідно складати окремий звіт. При цьому ймовірність штрафних санкцій значно збільшується.

Подібний перебіг подій відповідає інтересам працівників податкових служб (МБ традиційно є найбільш зручним об'єктом для хабарів та незаконних поборів) та дескридує ідею підтримки МБ. Це, на наш погляд, є негативним фактором, що стримує розвиток в Україні економічної системи ринкового типу.

Список літератури: 1. Ляпіна К., Ляпін Д. Національна програма сприяння розвитку малого підприємництва в Україні в системі державної підтримки малого підприємництва // Економічні реформи сьогодні. 2001. №35. 2. Запоточний И., Захарченко В. Малый бизнес в экономическом развитии бывших социалистических стран // Фондовый рынок. 2000. №27. 3. Дьяков Ю. Ще раз про малий бізнес // Економіка України. 2000. №7. 4. Указ Президента України від 15.07.2000 р. №906/2000 «Про заходи щодо забезпечення підтримки та подальшого розвитку підприємницької діяльності» // Експрес аналіз законодавельних і нормативних актів. 2000. №31 (254). 5. Статистичний бюллетень «Мале підприємництво в Харківській області в 2000 р.» Х., 2001. 6. Карпенко И., Шафоростов А. 2001 год может стать для единого налога последним. Этого допустить нельзя! // Бизнес. 2001. №29 (444).

Надійшла до редколегії 29.12.01

Я.А. Чапичадзе

ЕТАПИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ

Традиції страхування, що згодом втілилися у нормативні акти, формувалися і накопичувалися тривалий час під впливом факторів економічного,